УДК 159.9:378.1-051:331.101.3 https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2025.28(73).02

ЕФЕКТИВНІСТЬ ТРЕНІНГОВОЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ Я-ПОЗИЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ

Яніна Вовк
старший викладач кафедри психології
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
01601, Україна, м. Київ, вул. Пирогова, 9
ya.o.vovk@udu.edu.ua, https://orcid.org/0009-0004-7461-1290

Анотація
Сучасні вимоги життя підкреслюють потребу постійного професійного розвитку та адаптації до соціальних змін, що охоплює не лише професійну компетентність, але й особистісне становлення. Метою дослідження було визначення ефективності розробленої тренінгової програми розвитку професійної Я-позиції викладачів соціономічних професій. В ході роботи було сформовано експериментальну та контрольну групи, до яких увійшли студенти 3-5 курсів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Під час проведення тренінгу було встановлено, що розроблена корекційна програма підвищує рівень розвитку професійної Я-позиції викладачів соціономічних професій; сприяє розвитку мовленнєвого потенціалу, формує навички професійних висловлювань, комунікативних знань та сприяє розвитку особистісних детермінант педагогічного середовища. Крім того, програма розвитку професійної Я-позиції викладача через різні прийоми, методи, сприяла пізнанню власних потенційних і реальних можливостей, переваг, особливостей, зон росту для становлення його професійного Я та самовдосконалення особистісно-професійних якостей у фаховій підготовці. У результаті зросли показники мотиваційної установки «тяжіння до людей» і відповідно знизився «страх бути відторгнутим»; підвищилася самоактуалізація та такі її компоненти, як: компетентність у часі, підтримка, гнучкість поведінки, сенситивність до себе, самоповага, самоприйняття, синергія, прийняття агресії, контактність, креативність. Зросли показники комунікативних, емпатійних здібностей студентів і самоконтролю у спілкуванні, що виявляється у пошуку швидких та ефективних рішень при виникненні бар'єрів комунікації, небажаних комунікативних реакцій, емоцій, афектів в процесі взаємодії та контролі власної поведінки тощо. Отже, розроблена тренінгова програма має позитивний вплив на рівні мотиваційного, когнітивного та поведінкового компонентів професійної Я-позиції викладачів соціономічних професій.

***Ключові слова*:** освіта, професійна Я-позиція, розвиток, когнітивні здібності, комунікація.

Вступ

В умовах сучасних викликів пандемії, економічної нестабільності, військових дій можливість українського населення продовжувати саморозвиток та самореалізацію є актуальними потребами (Araujo & Scafuto, 2021; Boubaker, et al., 2022). Саме вибір правильного напрямку розвитку та визначення доступних можливостей є ключовими факторами успіху, які можуть сприяти використанню доступних ресурсів для розвитку особистісних та професійних навичок (Zelenin, 2023; Jiang & Yu, 2024). Крім того, було встановлено, що саморозвиток є запорукою успішного професійного становлення та

подальшої самореалізації людини в житті. Завдяки самореалізації людина прагне до самовдосконалення, розвитку своїх моральних якостей та пошуку вищого сенсу життя, формуванню професійної Я-позиції (Dziuba & Pokhyliuk, 2024; Nagymzhanova, et al., 2025).

Реалізація цих цілей вимагає від особистості гнучкості мислення, здатності до швидкої адаптації в умовах мінливого середовища, високого рівня мотивації, ціннісних орієнтацій, постійного самовдосконалення та володіння інноваційними технологіями (Kandiuk-Lebid, et al., 2024; Weierstall-Pust, et al., 2022; Yulin & Danso, 2025). Викладачі мають мати чітке бачення своєї ролі, усвідомлення своїх сильних сторін та потенціалу для подальшого зростання, що сприяє підвищенню ефективності навчання та розвитку професійної культури студентів (Geraci, et al., 2023; Shuliak, et al., 2024).

Педагогічна майстерність, професійна та інноваційна культура, а також методологічна та інформаційна грамотність слугують основою формування професійної Я-позиції викладачів та їхнього іміджу як науково-педагогічних працівників. Цей образ відображає їхні сильні особистісні та професійні якості, їх професійну Я-позицію (Дудник, 2020; Kozhevnikova & Kozhevnykov, 2024). При цьому велика роль належить психоемоційному стану викладачів, їх рівень стресостійкості, адаптації та мотивації (Зубцова & Рома, 2020; Veldbrekht, et al., 2021; Tavrovetska & Veldbrekht, 2023). Все це вказує на потребу в психологічній допомозі, розробці спеціальних психокорекційних програм, які повинні бути спрямовані на розвиток особистісних, професійних, комунікативних компонентів та основних характеристик професійної Я-позиції.

Мета дослідження – визначити ефективність розробленої тренінгової програми розвитку професійної Я-позиції викладачів соціономічних професій.

Завдання дослідження складалися із теоретичного, підготовчого та емпіричного етапів: 1) провести теоретичний аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури щодо питання розвитку професійної Я-позиції викладачів соціономічних професій; 2) сформувати та визначити інструменти й методи дослідження динаміки розвитку професійної Я-позиції; 3) проведення емпіричного дослідження та визначення ефекту розробленого та впровадженого тренінгу.

Методи дослідження

В ході емпіричного дослідження щодо перевірки ефекту розробленої програми тренінгу було сформовано експериментальну (30 осіб) та контрольну групи (30 осіб). До експериментальної групи ввійшло 30 осіб (10 студентів 3 курсу, 10 – 4 курсу та 10 студентів 5 курсу), які на момент проведення тренінгу навчалися на факультеті психології, історичної освіти та іноземної філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Експериментальна група в межах проведення групової роботи була розділена на дві підгрупи з метою більш ефективної взаємодії, згуртованості та формування рівня довіри і безпеки для отримання бажаного результату. Для групової роботи було обрано студентів саме цих курсів, оскільки, в цей період навчання паралельно закладаються і формуються базові характеристики їхньої професійного Я. Також, студенти, які мають завершити навчання і вступити у подальше доросле життя, особливість якого полягає у провадженні самостійно скоординованої професійної діяльності, характеризуються низьким рівнем самоактуалізації. Вони можуть піддаватися фрустрації у прагненнях особистості до прояву та розвитку своїх особистісних і професійних можливостей та здібностей. Тому, робота з ними на цьому етапі є надзвичайно важливою.

До контрольної групи ввійшло, також, 30 осіб – студентів 3-5 курсів Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, які не брали участь у груповій роботі, а пройшли два заміри на етапі початку проведення тренінгу з експериментальною групою та після його завершення. Їхні результати були потрібні для контролю та підтвердження змін, оскільки дозволили стверджувати, що саме групова робота вплинула на розвиток професійної Я-позиції членів експериментальної групи, а не інші неконтрольовані чинники.

Розроблена групова програма включає 20 занять, тривалість заняття становить 1 год. 20 хв., 2 рази на тиждень. Програма складається із 5 тренінгових блоків (настановчого, особистісного, корекційного, розвивального та комунікативного) кожен із яких розрахований на 4 години та складається з 5 етапів (рис. 1).

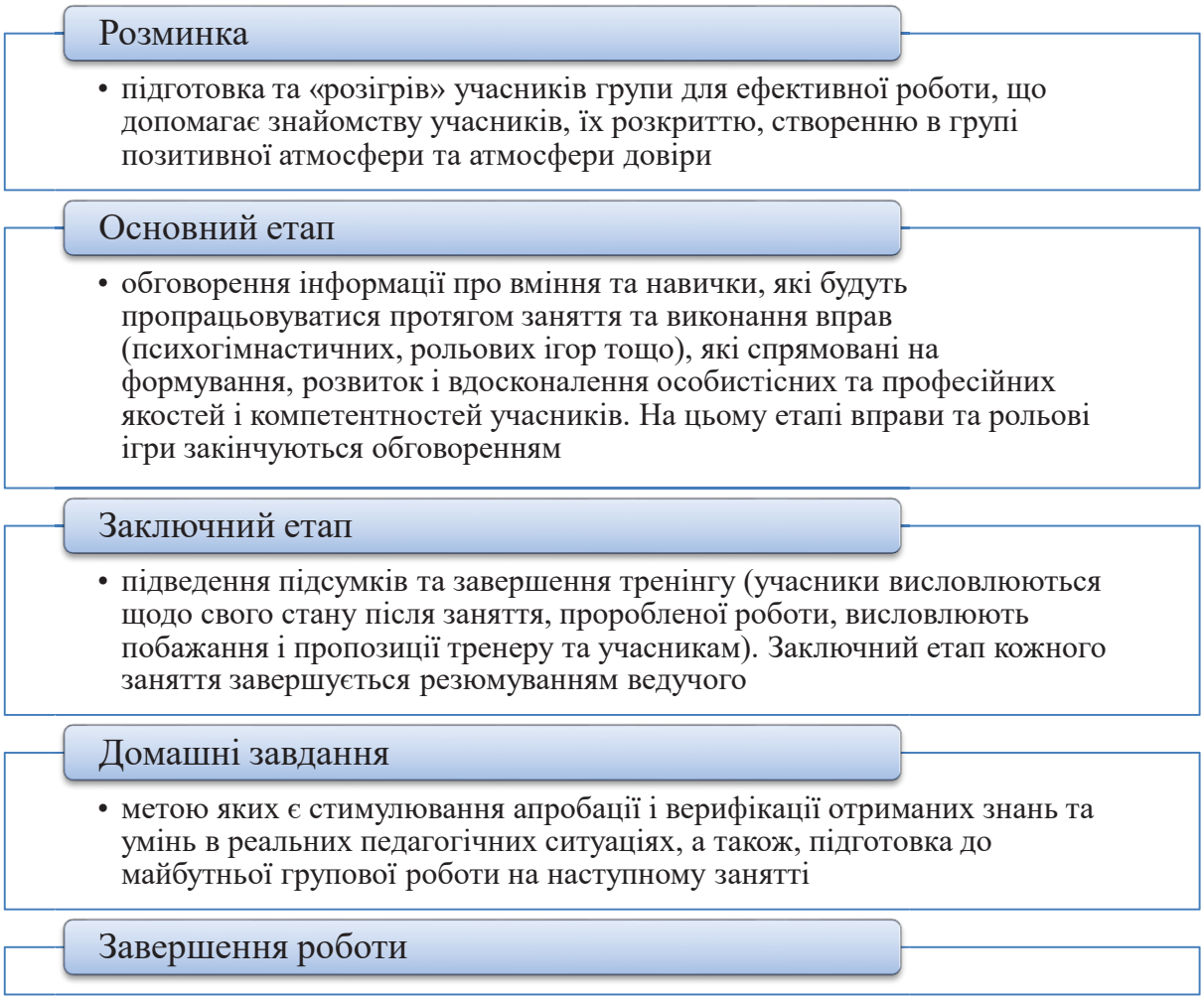

Рис 1. **Основні етапи заняття розробленої корекційної програми**

Ефект тренінгової програми визначався за допомогою психодіагностичного інструментарію для визначення змін за показниками, які пропрацьовувалися в межах групової роботи та математико-статистичних методів для підтвердження статистичної значущості відмінностей і сили (величини) їхнього ефекту. Позитивний ефект тренінгу вважається тоді, коли виявлено зміни в експериментальній групі До та Після групової роботи із вектором зсуву у запланований бік відповідно програмі; відсутність таких змін до та після завершення групової роботи у контрольній групі тощо.

Для діагностики змін в межах мотиваційного компоненту використано методику «Мотивація афіліації» (МАФ); в межах когнітивного компоненту – методику «Самоактуалізаційний тест» (САТ); поведінкового – тест «Оцінка самоконтролю у спілкуванні» (М. Снайдер), методика «Оцінка комунікативних і організаторських здібностей» (КОЗ-1) (В. Синівський, Б. Федоришин) та методика діагностики рівня емпатійних здібностей (В. Бойко).

Усі етапи проведення емпіричного дослідження відповідали Етичним принципам медичних досліджень із залученням людей та Загальної декларації з біоетики та прав людини. Всі учасники надавали письмову інформовану згоду.

Статистична обробка отриманих результатів емпіричного дослідження проведена за допомогою комп'ютерної програми SPSS for Windows 22 та Jamovi 2.3.28. Отримані дані було перевірено на відповідність нормальному розподілу за допомогою критерію Колмогорова-Смірнова. Порівняльний аналіз результатів до групової роботи та після в експериментальній та контрольній групах здійснювався за допомогою параметричного методу порівняння вибірок – t-критерію Стьюдента для залежних вибірок. Різниця значень показників вважалася достовірною при $p<0,05$.

Результати та дискусії

В ході роботи було проведено емпіричне дослідження та визначено який ефект має розроблена корекційна програма на рівень розвитку професійної Я-позиції викладачів соціономічних професій, мовленнєвий потенціал, навички професійних висловлювань, комунікативних знань та особистісних детермінант педагогічного середовища.

Показники мотиваційної установки «Тяжіння до людей» до та після тренінгу було вивчено за допомогою методики «Мотивація афіліації» (МАФ) (рис. 2).

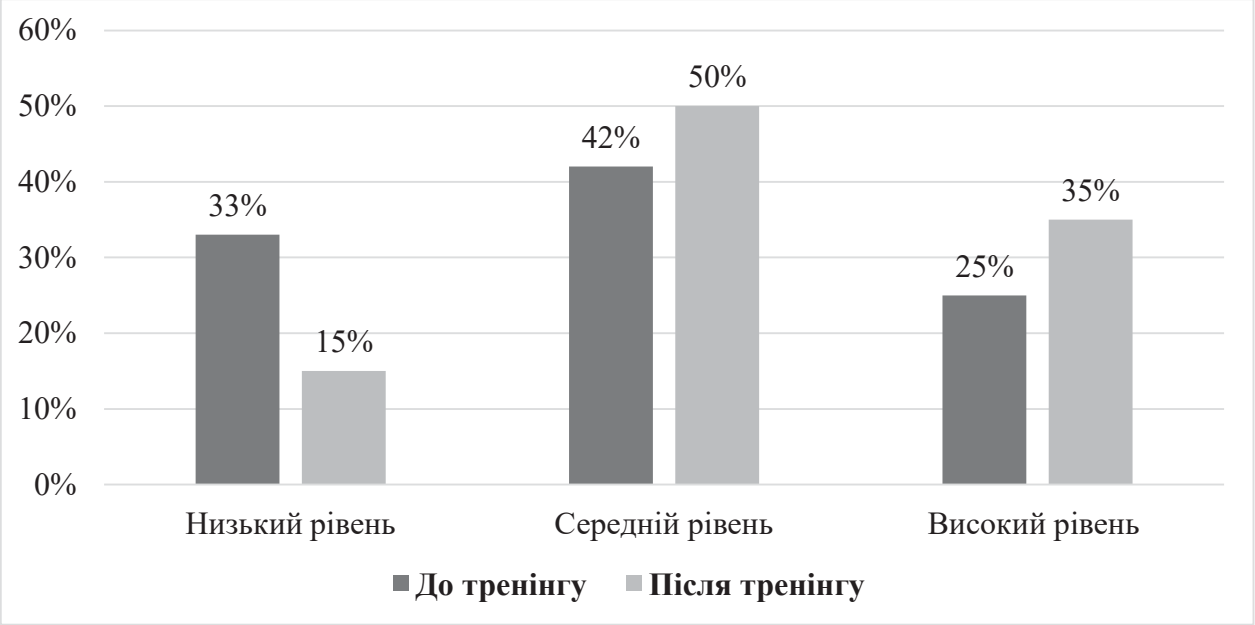

Рис. 2. **Відсоткові показники порівняльного аналізу мотиваційної установки «Тяжіння до людей» до та після тренінгу в експериментальній групі**

В результаті аналізу виявлено, що загальний показник мотиваційної установки «Тяжіння до людей» значущо підвищився після проведення тренінгу та має середню величину

ефекту (p≤0,05; d-Коена=0,511). Зокрема, вираженість низького рівня установки знизилася від 33,0% до 15,0% та, відповідно, збільшилася – середнього рівня (від 42,0% до 50,0%) і високого рівня (від 25,0% до 35,0%).

В результаті аналізу виявлено, що загальний показник мотиваційної установки «Страх бути відторгнутим» значущо знизився після проведення тренінгу та має середню величину ефекту (p≤0,05; d-Коена=0,503) (рис. 3).

Зокрема, підвищилася вираженість низького рівня із 25,0% до 35,0% досліджуваних; середнього – із 42,0% до 50,0% та суттєво знизився відсоток досліджуваних з високим рівнем мотиваційної установки «Страх бути відторгнутим», його діагностовано після тренінгу у 15,0% студентів.

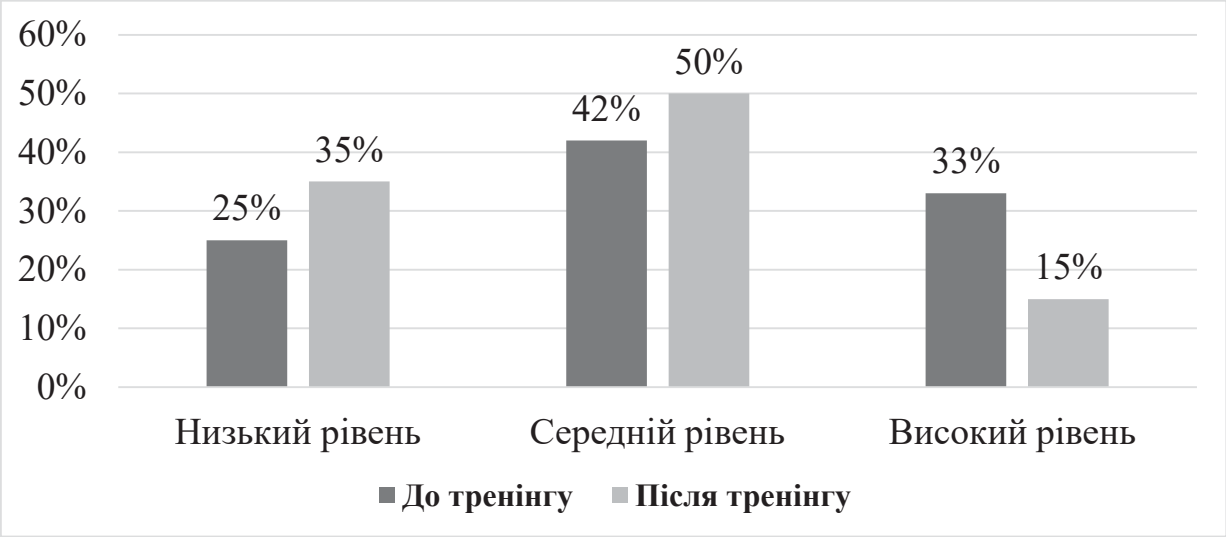

Рис. 3. **Відсоткові показники порівняльного аналізу мотиваційної установки «Страх бути відторгнутим» до та після тренінгу в експериментальній групі**

Таким чином, можна зробити висновок, що мотиваційний компонент професійної Я-позиції майбутніх викладачів в результаті тренінгової взаємодії було ефективно пропрацьовано та після роботи досліджувані стали активніше контактувати, взаємодіяти та спілкуватися.

Зміни в межах когнітивного компоненту професійної Я-позиції викладача до та після групової роботи було діагностовано за допомогою методики «Самоактуалізаційний тест» (CAT) (табл. 1).

В результаті порівняльного аналізу показників експериментальної групи до та після впровадження тренінгу виявлено статистично значущі відмінності за шкалами: компетентності у часі (p≤0,01; d-Коена=0,632); підтримки (p≤0,05; d-Коена=0,583); гнучкості поведінки (p≤0,01; d-Коена=0,611); сенситивності до себе (p≤0,05; d-Коена=0,345); самоповаги (p≤0,05; d-Коена=0,425); самоприйняття (p≤0,01; d-Коена=0,503); синергії (p≤0,05; d-Коена=0,322); прийняття агресії (p≤0,05; d-Коена=0,323); контактності (p≤0,05; d-Коена=0,256) та креативності (p≤0,05; d-Коена=0,506). Таким чином, відмінності є статистично значущими, а сила ефекту варіюється від малого (0,2<d<0,5) до середнього 0(,5<d<0,8).

Таблиця 1

Порівняння середніх значень показників самоактуалізації до та після формувального експерименту в експериментальній та контрольній групах

Шкали	Експериментальна група		Контрольна група	
	До тренінгу	Після тренінгу	До тренінгу	Після тренінгу
Компетентність у часі	6,1	8,8**	7,55	7,68
Підтримка	47,75	49,8*	51,4	51,8
Ціннісні орієнтації	11,85	12,4	12,85	13
Гнучкість поведінки	11,45	14,5**	11,9	11,6
Сенситивність до себе	6,9	9,12*	9,3	9,1
Спонтанність	7,05	7,5	7,85	7,54
Самоповага	10,06	13,5*	10,05	9,86
Самоприйняття	10,05	14,8**	9,95	9,08
Уявлення про природу людини	4,6	5,12	5,75	5,64
Синергія	2,85	4,34*	4,3	4,2
Прийняття агресії	8,35	10,21*	8,85	8,15
Контактність	8,2	10,3*	9,53	9,63
Пізнавальні потреби	5,05	5,9	5,85	5,91
Креативність	6,1	8,7*	8,6	9,1

Умовні позначення: * – значущість відмінностей на рівні $p \leq 0,05$; ** – значущість відмінностей на рівні $p \leq 0,01$.

Після тренінгу досліджувані експериментальної групи стали чіткіше усвідомлювати здатність жити сьогоденням і відчувати нерозривність минулого, теперішнього й майбутнього (бачать своє життя більш цілісно). У них підвищився рівень незалежності від оцінок оточуючих, прагнення керуватися в житті власними цілями, цінностями, принципами; підвищився рівень усвідомлення власних цінностей, почуттів, потреб, саморефлексії; самоповаги; самоприйняття. Досліджувані стали більш схильні приймати прояви власного роздратування, гніву, агресії, як природне та цілком нормальне явище, яке потрібно розуміти, до якого варто прислухатися та контролювати. Також, підвищилися показники творчої спрямованості учасників тренінгової групи й схильності до швидкого та тісного встановлення контактів з оточуючими людьми.

У контрольній групі до та після тренінгу значущих відмінностей між показниками самоактуалізації виявлено не було ($p \geq 0,05$).

Для більше детального аналізу було розглянуто відсоткові показники вираженості рівнів самоактуалізації в межах експериментальної та контрольної груп до та після тренінгу (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльний аналіз відсоткових показників вираженості рівнів самоактуалізації до та після тренінгу в експериментальній та контрольній групах

Рівні самоактуалізації	Експериментальна група		Контрольна група	
	До тренінгу	Після тренінгу	До тренінгу	Після тренінгу
Низький рівень	38,0%	22,0%	20,0%	21,0%
Середній рівень	30,0%	40,0%	55,0%	57,0%
Високий рівень	32,0%	38,0%	25,0%	22,0%

Впровадження тренінгової програми в межах розвитку рівня самоактуалізації дозволило підтвердити ефективність цього напряму роботи з викладачами в межах їхньої професійної діяльності.

Особливої актуальності у процесі впровадження програми набуло визначення поняття самоактуалізація та особистісне зростання. Досліджувані демонстрували недостатній рівень розуміння самоактуалізації як прагнення до найбільш повного вияву та розвитку своїх особистісних можливостей і здібностей, яка дозволяє молодому фахівцю зробити її власним потенційним ресурсом професійної Я-позиції.

Самоактуалізація є важливим елементом розвитку професійної Я-позиції викладачів соціономічних професій, яка може бути як внутрішньо, так і зовнішньо обумовленою. Завдяки психологічним механізмам самоусвідомлення, саморегуляції викладач здатний розвивати власний рівень самоактуалізації, а недостатній рівень її призводить до виникнення психологічного дискомфорту та зниження рівня професійної Я-позиції і особистісних деструкцій.

Ефект програми тренінгу в межах поведінкового компоненту професійної Я-позиції викладача до та після групової роботи було діагностовано за допомогою методик: тест «Оцінка самоконтролю у спілкуванні» (М. Снайдер); «Оцінка комунікативних та організаторських здібностей» (КОЗ-1) (В. Синівський, Б. Федоришин) та методика діагностики рівня емпатійних здібностей (В. Бойко).

На наступному етапі роботи було проведено порівняльний аналіз показників комунікативного контролю за методикою тест «Оцінка самоконтролю у спілкуванні» (М. Снайдер) (табл. 3).

Таблиця 3

Порівняльний аналіз відсоткових показників вираженості рівнів комунікативного контролю до та після тренінгу в експериментальній та контрольній групах

Рівні самоактуалізації	Експериментальна група		Контрольна група	
	До тренінгу	Після тренінгу	До тренінгу	Після тренінгу
Низький рівень	45,0%	31,0%	20,0%	19,0%
Середній рівень	35,0%	35,0%	35,0%	35,0%
Високий рівень	20,0%	34,0%	45,0%	46,0%

Встановлено, що загальний показник комунікативного контролю в експериментальній групі значущо підвищився після тренінгу та має середню величину ефекту ($p \leq 0,05$; d-Коена=0,517). Зокрема, знизився відсоток досліджуваних, які мають низький рівень із 45,0% до 31,0%; підвищився відсоток високого рівня від 20,0% до 34,0% та вираженість середнього рівня залишилася без змін до та після тренінгу. Такі результати вказують на ефективність тренінгової програми й позитивний ефект для досліджуваних щодо підвищення схильності контролювати себе у процесі спілкування, пошуку швидких та ефективних рішень у випадку виникнення бар'єрів, небажаних комунікативних реакцій в процесі взаємодії, емоцій, афектів тощо.

У контрольній групі значущих змін не виявлено ($p \geq 0,05$). І розподіл досліджуваних відповідно рівнів комунікативного контролю до та після тренінгу залишився з однаковою

вираженістю (зміни по двох рівнях є в межах 1%). Таким чином, після тренінгу у досліджуваних підвищився рівень здатності контролювати себе та свої емоції під час встановлення контакту чи розмови.

За результатами методики «Оцінка комунікативних та організаторських здібностей» (КОЗ-1) (В. Синівський, Б. Федоришин) було отримано показники комунікативних здібностей (рис. 4).

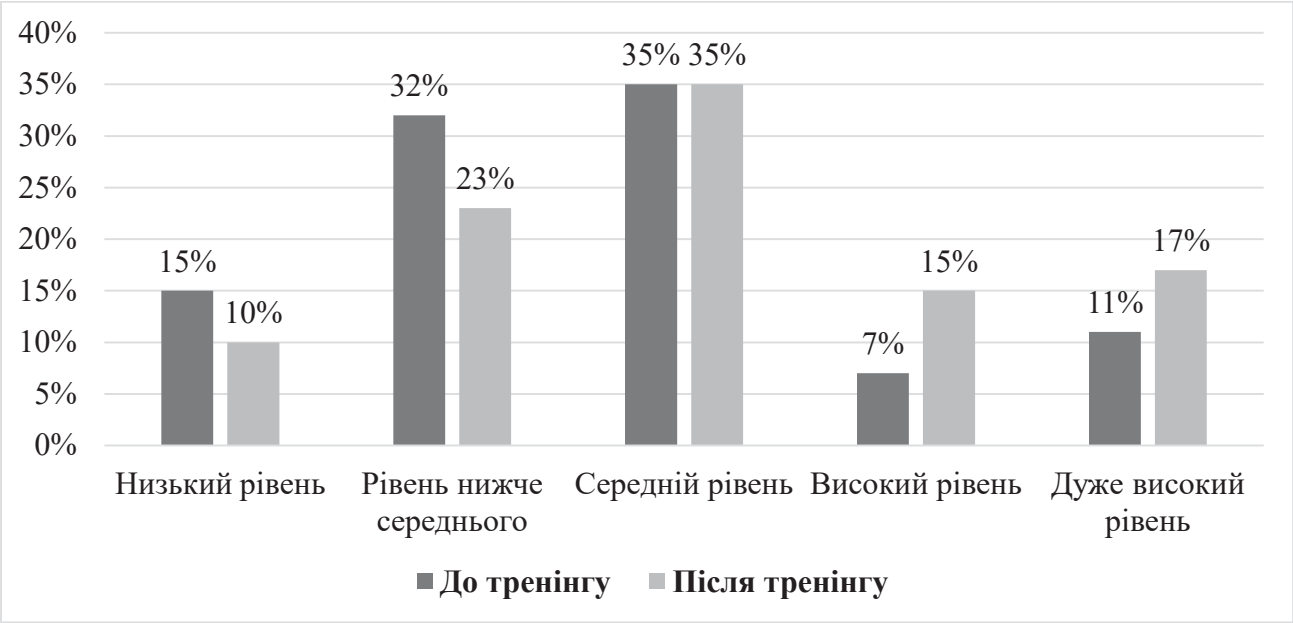

Рис. 4. **Відсоткові показники порівняльного аналізу комунікативних здібностей до та після тренінгу в експериментальній групі**

Рівень комунікативних здібностей досліджуваних експериментальної групи значущо підвищився після тренінгу та має середню величину ефекту ($p \leq 0{,}01$; d-Коена=0,602). Зокрема, знизився відсоток досліджуваних, які мали низький рівень комунікативних здібностей (різниця між двома замірами становить – 5,0%); рівень нижче середнього (різниця – 9,0%); збільшився відсоток досліджуваних у яких виявлено високий рівень (різниця 8%) та дуже високий рівень (різниця – 6,0%). Показники вираженості середнього рівня представлені без змін за кількістю досліджуваних, у яких його виявлено до та після групової роботи.

У контрольній групі значущих відмінностей між замірами до та після тренінгу за показниками методики діагностики рівня емпатійних здібностей (В. Бойко) не виявлено ($p \geq 0{,}05$). Це свідчить про те, що зміни які відбулися в експериментальній групі зумовлені саме ефектом програми, а не зовнішніми обставинами.

Слід зазначити, що досягнення поставленої мети по завершенню заняття, не означало припинення використання отриманих викладачами знань і умінь протягом подальших занять. Учасникам експериментальної групи пропонувалося впроваджувати отримані знання та навички в реальних педагогічних ситуаціях.

Встановлено, що психопрофілактика та психокорекція структурних комунікативних компонентів під час підготовки майбутніх викладачів сприяють особистісному розвитку молодого спеціаліста та формують у нього комунікативну компетентність для професійного спілкування. Мета психопрофілактики та психокорекції з цієї тематики полягає у психолого-

педагогічному впливі на структурні комунікативні компоненти та індивідуальні риси з метою створення та розвитку комунікативної сфери.

Висновки

Розроблена тренінгова програма позитивно впливає на рівні мотиваційного, когнітивного та поведінкового компонентів професійної Я-позиції викладачів соціономічних професій. В результаті впровадження програми тренінгу в експериментальній групі підвищилася мотивація «тяжіння до людей» та знизився «страх бути відторгнутим»; підвищився рівень самоактуалізації та зокрема, сенситивності до себе, прийняття агресії, креативності, контактності, самоповаги, самоприйняття, синергії, гнучкості поведінки та підтримки. Зросли показники комунікативних здібностей, які характеризуються самостійністю, прагненням та відсутністю страху брати на себе відповідальність, активністю під час взаємодії з оточуючими та показники комунікативного контролю і емпатійних здібностей.

Перспективним напрямком подальших досліджень є визначення гендерних і вікових особливостей розвитку професійної Я-позиції викладачів соціономічних професій.

Література

1. Дудник, О.М. (2020). Сутність поняття «Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи». *Modern engineering and innovative technologies, 12*(4), 79-83. https://doi.org/10.30890/2567-5273.2020-12-04-069.
2. Зубцова, Ю.Є., & Рома, О.Ю. (2020). Організаційно-методичні засади підготовки майбутніх вчителів до запровадження діяльнісного підходу в початковій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 69*(2), 155-158.
3. Araujo, V. de A.A. de, & Scafuto, I.C. (2021). What do we know about barriers to knowledge transfer? A bibliometric study on internal stickiness. *International Journal of Professional Business Review, 6*(1), e212. https://doi.org/10.26668/businessreview/2021.v6i1.212.
4. Boubaker, S., Goodell, J.W., Pandey, D.K., & Kumari, V. (2022). Heterogeneous impacts of wars on global equity markets: Evidence from the invasion of Ukraine. *Finance Research Letters, 48*, 102934.
5. Dziuba, T., & Pokhyliuk, O.M. (2024). Spiritual Crisis and Value Orientations of the Youth of Modern Ukraine. *Spiritual and Intellectual Upbringing and Teaching of Youth in the XXI Century, 6*, 128-137. https://doi.org/10.58962/2708-4809.SIUTY.2024.11.
6. Geraci, A., Di Domenico, L., Inguglia, C., & D'Amico, A. (2023). Teachers' Emotional Intelligence, Burnout, Work Engagement, and Self-Efficacy during COVID-19 Lockdown. *Behavioral Sciences, 13*(4), 296. https://doi.org/10.3390/bs13040296.
7. Jiang, L., & Yu, N. (2024). Developing and validating a Teachers' Digital Competence Model and Self-Assessment Instrument for secondary school teachers in China. *Education and Information Technologies, 29*(7), 8817-8842. https://doi.org/10.1007/s10639-023-12182-w.
8. Kandiuk-Lebid, S., Mazur, V., Oleksiuk, O., Starieva, A., Chumachenko, O., & Shevchenko, O. (2024). Developing inclusive competence of future socionomic specialists to meet modern challenges and constraints. *Multidisciplinary Reviews, 7*, 2024spe043. https://doi.org/10.31893/multirev.2024spe043.
9. Kozhevnikova, A., & Kozhevnykov, P. (2024). Specifics of innovative educational environment and its influence on the development of future teachers' innovative competence. *Scientific*

Bulletin of Mukachevo State University. Series "Pedagogy and Psychology," 10(2), 72-80. https://doi.org/10.52534/msu-pp2.2024.72.

10. Nagymzhanova, K., Beisenbayeva, A., Feizuldayeva, S., Zhiyentaeyva, B., & Abilova B. (2025). Formation of Research Competence of the Future Primary School Teacher. *Journal of Teaching and Learning, 19*(2), 154-166. https://doi.org/10.22329/jtl.v19i2.8658.
11. Shuliak, I., Ostapchuk, I., & Laborda, J. G. (2024). Online education in Ukraine in extreme conditions: Constraints and challenges. *Computer Assisted Language Learning Electronic Journal (CALL EJ), 25*(1), 208-227.
12. Tavrovetska, N., & Veldbrekht, O. (2023). Psychological aspects of online learning implementation at Ukrainian universities. Scientific Bulletin of Mukachevo State University. *Series «Pedagogy and Psychology», 9*(2), 38-47. https://doi.org/10.52534/msu-pp2.2023.38.
13. Veldbrekht, O.O., Samkova, O.M., & Bovdyr, O.S. (2021). Emotional burnout as a factor of professional deformation. *Habitus, 32*, 156-159. https://doi.org/10.32843/2663-5208.
14. Weierstall-Pust, R., Schnell, T., Heßmann, P., Feld, M., Höfer, M., Plate, A., & Müller, M.J. (2022). Stressors related to the Covid-19 pandemic, climate change, and the Ukraine crisis, and their impact on stress symptoms in Germany: analysis of cross-sectional survey data. BMC public. *Health, 22*(1), 2233. https://doi.org/10.1186/s12889-022-14682-9.
15. Yulin, N., & Danso, D.D. (2025). Assessing pedagogical readiness for digital innovation: A mixed methods study. *arXiv.* https://doi.org/10.48550/arXiv.2502.15781.
16. Zelenin, V. (2023). Coaching in the Development of Leadership Qualities of Heads of Ukrainian Business Organizations in the Conditions of War. *Journal of Law and Sustainable Development, 11*(3), e817. https://doi.org/10.55908/sdgs.v11i3.817.

References

1. Dudnik, O.M. (2020). Sutnist poniattia «Profesiina pidhotovka maibutnoho vchytelia pochatkovoi shkoly» [The essence of the concept of «Professional training of future primary school teachers»]. *Modern engineering and innovative technologies, 12*(4), 79-83. https://doi.org/10.30890/2567-5273.2020-12-04-069 [in Ukrainian].
2. Zubtsova, Yu.E., & Roma, O.Yu. (2020). Orhanizatsiino-metodychni zasady pidhotovky maibutnikh vchyteliv do zaprovadzhennia diialnisnoho pidkhodu v pochatkovii shkoli [Organizational and methodological foundations for preparing future teachers to implement an activity-based approach in primary school]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh - Pedagogy of creative personality formation in higher and general education schools, 69*(2), 155-158 [in Ukrainian].
3. Araujo, V. de A.A. de, & Scafuto, I.C. (2021). What do we know about barriers to knowledge transfer? A bibliometric study on internal stickiness. *International Journal of Professional Business Review, 6*(1), e212. https://doi.org/10.26668/businessreview/2021.v6i1.212.
4. Boubaker, S., Goodell, J.W., Pandey, D.K., & Kumari, V. (2022). Heterogeneous impacts of wars on global equity markets: Evidence from the invasion of Ukraine. *Finance Research Letters, 48*, 102934.
5. Dziuba, T., & Pokhyliuk, O.M. (2024). Spiritual Crisis and Value Orientations of the Youth of Modern Ukraine. *Spiritual and Intellectual Upbringing and Teaching of Youth in the XXI Century, 6*, 128-137. https://doi.org/10.58962/2708-4809.SIUTY.2024.11.

6. Geraci, A., Di Domenico, L., Inguglia, C., & D'Amico, A. (2023). Teachers' Emotional Intelligence, Burnout, Work Engagement, and Self-Efficacy during COVID-19 Lockdown. *Behavioral Sciences, 13*(4), 296. https://doi.org/10.3390/bs13040296.
7. Jiang, L., & Yu, N. (2024). Developing and validating a Teachers' Digital Competence Model and Self-Assessment Instrument for secondary school teachers in China. *Education and Information Technologies, 29*(7), 8817-8842. https://doi.org/10.1007/s10639-023-12182-w.
8. Kandiuk-Lebid, S., Mazur, V., Oleksiuk, O., Starieva, A., Chumachenko, O., & Shevchenko, O. (2024). Developing inclusive competence of future socionomic specialists to meet modern challenges and constraints. *Multidisciplinary Reviews, 7*, 2024spe043. https://doi.org/10.31893/multirev.2024spe043.
9. Kozhevnikova, A., & Kozhevnykov, P. (2024). Specifics of innovative educational environment and its influence on the development of future teachers' innovative competence. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series «Pedagogy and Psychology», 10*(2), 72-80. https://doi.org/10.52534/msu-pp2.2024.72.
10. Nagymzhanova, K., Beisenbayeva, A., Feizuldayeva, S., Zhiyentaeyva, B., & Abilova B. (2025). Formation of Research Competence of the Future Primary School Teacher. *Journal of Teaching and Learning, 19*(2), 154-166. https://doi.org/10.22329/jtl.v19i2.8658.
11. Shuliak, I., Ostapchuk, I., & Laborda, J. G. (2024). Online education in Ukraine in extreme conditions: Constraints and challenges. *Computer Assisted Language Learning Electronic Journal (CALL EJ), 25*(1), 208-227.
12. Tavrovetska, N., & Veldbrekht, O. (2023). Psychological aspects of online learning implementation at Ukrainian universities. Scientific Bulletin of Mukachevo State University. *Series "Pedagogy and Psychology", 9*(2), 38-47. https://doi.org/10.52534/msu-pp2.2023.38.
13. Veldbrekht, O.O., Samkova, O.M., & Bovdyr, O.S. (2021). Emotional burnout as a factor of professional deformation. *Habitus, 32*, 156-159. https://doi.org/10.32843/2663-5208.
14. Weierstall-Pust, R., Schnell, T., Heßmann, P., Feld, M., Höfer, M., Plate, A., & Müller, M.J. (2022). Stressors related to the Covid-19 pandemic, climate change, and the Ukraine crisis, and their impact on stress symptoms in Germany: analysis of cross-sectional survey data. BMC public. *Health, 22*(1), 2233. https://doi.org/10.1186/s12889-022-14682-9.
15. Yulin, N., & Danso, D.D. (2025). Assessing pedagogical readiness for digital innovation: A mixed methods study. *arXiv.* https://doi.org/10.48550/arXiv.2502.15781.
16. Zelenin, V. (2023). Coaching in the Development of Leadership Qualities of Heads of Ukrainian Business Organizations in the Conditions of War. *Journal of Law and Sustainable Development, 11*(3), e817. https://doi.org/10.55908/sdgs.v11i3.817.

EFFECTIVENESS OF A TRAINING PROGRAM FOR DEVELOPING THE PROFESSIONAL SELF-POSITION OF TEACHERS IN SOCIO-ECONOMIC PROFESSIONS

Yanina Vovk
Senior Teacher, **Department of Psychology**
Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine
9, Pyrohov Str., Kyiv, Ukraine, 01601
ya.o.vovk@udu.edu.ua, https://orcid.org/0009-0004-7461-1290

Abstract
Contemporary life demands emphasize the need for continuous professional development and adaptation to social changes, which encompasses not only professional competence but personal development as well. The aim of the study was to determine the effectiveness of the developed training program for the development of the professional self-position of teachers of socio-economic professions. In the course of the work, an experimental group (30 people) and a control group (30 people) were formed, consisting of 3rd-5th year students of Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine. During the training, it is established that the developed correctional program increases the level of development of the professional self-position of teachers of socio-economic professions; contributes to the development of speech potential, forms skills of professional speech, communicative knowledge, and facilitates the development of personal determinants of the pedagogical environment. In addition, the program for developing the professional self-position of teachers through various techniques and methods contributed to the recognition of their own potential and real opportunities, advantages, characteristics, and areas of growth for the formation of their professional self and self-improvement of personal and professional qualities in professional training. As a result, the indicators of the motivational attitude 'attraction to people' increased and, accordingly, the 'fear of being rejected' decreased; self-actualization and its components, such as time competence, support, behavioral flexibility, self-sensitivity, self-respect, self-acceptance, synergy, acceptance of aggression, sociability, and creativity, increased. The indicators of students' communicative and empathic abilities and self-control in communication increased, which is manifested in the search for quick and effective solutions in the event of communication barriers, undesirable communicative reactions, emotions, affects in the process of interaction and control of one's own behavior, etc. Thus, the developed training program has a positive impact on the motivational, cognitive, and behavioral components of the professional self-position of teachers of socio-economic professions.
Keywords: education, professional self-position, development, cognitive abilities, communication.

Подано 15.09.2025
Рекомендовано до друку 26.09.2025